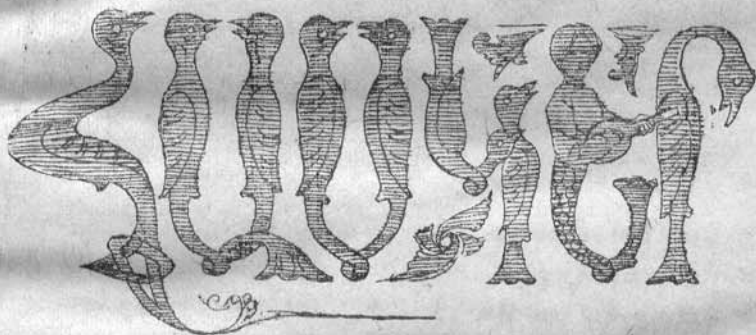

891-99-93

ՏԱՍՆԵՒՄԷԿԵՐՈՐԴ 1916/17 ՏԱՐԻ

3-րդ տ.

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹ. „ՆՆԷՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻՆ“ ԸՆԿ.

№ 1 1916 ԹԻԱԿԱՆ

Ռուբիկի խանութը

(Մանկական խաղ)

Պատիկ Ռուբիկը
սեղանի տակին՝
խանութ էր շինել
նստել յատակին,
երկու էլ տիկնիկ՝
մէկը շէկ աղջիկ,
միւսը սև տղայ
աշկերտն են նրա.—
«Շ ու ձախ կանգնած՝
անշարժ սուս ու փուս,
աչքերը չռած
նայում են միշտ դուրս:
Նայէք խանութին,
դուռ-լուսամուտին.
ամեն ինչ կարգին,
ամեն ինչ սարքին:
Խանութում ապրանք
վեց թէ եօթ կտոր
դարակների մէջ
դարսել է շարքշարք...

էլ տեսակ-տեսակ
գոյնզգոյն կոճակ,
էլ սև ու սիպտակ
թելի կոճ դատարկ,
էլ մատիկ-մատիկ
չիթ ու չթեղէն,
էլ հատիկ-հատիկ
միրգ ու մրգեղէն,
ռետինի կտոր,
մատիտ, գրչածայր,
շարել է էտտեղ
մի ծայրից մի ծայր...
Մի կողմը չիւր ու
չամիչ է շարել,
կողքից մի պստիկ
կշեռք բաշարել,
մի կողմը տանձ ու
խնձոր է դարսել,
ծայրը խանութի
դռանն է հասել.
մի կողմն էլ լուցկու

տուփերը դատարկ
 շարել է, որպէս
 խանութի դարակ:
 Ծխախոտների
 դատարկ տուփերն էլ
 խանութի միջին
 մի կողմն են բռնել:
 Ռուբիկը նստած
 իրեն խանութում
 լիքը խանութից
 ոչինչ չի ուտում.—
 աչքը ձգել է
 անցնող-դարձողին,
 որ խանութ կանչէ
 ապրանք ուզողին:
 —Ա՛յ լաւ տանձ-խնձոր,
 լաւ չիր ու չամիչ,
 էլ ի՞նչ մնաց որ՝
 ամենից մի քիչ...
 —Գոճի թել առէք,
 որ նոր շոր կարէք,
 կոճակ էլ տարէք,
 օճիքին շարէք...
 —Ա՛յ լաւ «Լապշինի»
 կարմրածող լուցկի,
 ոչ մի խանութում
 չէք գտնի իսկի...
 —Ա՛յ լաւ «Գալէտ»,
 անուշ ծխախոտ,
 այ լաւ «Սիմպատիա»,
 չամեցէք ինձ մօտ»:
 Ու յանկարծ մէկ-մէկ
 մուշտարիքն եկան.
 մէկը էն շէկ-շէկ
 Արմիկն էր անբան.
 մէկը Գաճիկը՝
 էն մեր Սաչիկը.
 մէկը Կիկոսը՝

էն շատախօսը.—
 Արմիկը տաւ.—
 —Ռուբիկ, այ Ռուբիկ,
 հինգ ֆունտ շաքար տուր,
 թէ չէ կը շարդենք
 պատուհան ու դուռ...
 Գաճիկը տաւ.—
 —Ինձ էլ երեք ֆունտ
 գետնախնձոր տուր,
 թէ չէ խանութդ
 հող կանենք բուռ-բուռ...
 Կիկոսը տաւ.—
 —Հայրիկս պսու՛մ է
 մի ֆունտ պանիր տուր:
 Թողթը բարակ դիր
 ու կշռի՝ անջուր...
 Ռուբիկը լսեց,
 լսեց բարկացած,
 բռնեցրը սեղմեց
 ու բարձր ճչաց.—
 —Հազար անգամ եմ
 ես ձեզ ասել որ
 ոչ շաքար ունեմ,
 ոչ գետնախնձոր...
 կորէք, գնացէք,
 ինձնից հեռացէք,
 թէ չէ երեքդ էլ
 մի լաւ ծեծ կուտէք...
 Ու հէնց Ռուբիկը
 իր տեղից շարժւեց
 մեր մուշտարիքը՝
 թէ փոքր, թէ մեծ,
 թողին խանութը
 ու հայդէ՛... փախան,
 Ռուբէնի վախից
 էլ խանութ չեկան...

Յ. Աղաբաք.

9687-59

Լինում է չի լինում մի շատ է եղել նրա (թուճուճիկը*) Ապա խաշոր աքլոր է լինում, այնքան մարմինը, ինչ ասեմ. մի ահագին խոշոր, որ ասելիս չէ: Նրա կա- սար:

տարը հինգ գոմէշի մօի չափ է Մի օր այդ աքլորը գալիս լինում. կտուցը՝ հինգ գերանի, կանգնում է մի գիւղի կամուր- ամեն մի մագիլը՝ մի մեծ ծառ. ջին, որ ով տնցնի կուշ տայ: դէ, դրա չափին էլ հաշւեցէք Մի աղջիկ մի դասթա լօշ գըր- ուաների մեծութիւնը: Ամեն մի կած ուղում է տնցնի այդ տե- փետուրը մի տուն էր ծածկում. ղից, մին էլ յանկարծ՝

երբ թւերը թափ էր տալիս, քա- — Կուկլուլու, դաւ... — կանչում մին հինգ օրւայ ճամփայ էր —

գնում, Մի անգամից մի լճի ջուր *) Բազբեանդցիք թռչունների ստա- էր ցամաքեցնում, այնչափ մեծ մոքսին թուճուճիկ են ասում:

է ճակայ աքլորը ու կուլ տալիս խեղճ օգջկան:

Ծնողները տեսնում են որ օգջիկը աւշտնում է, ուղարկում են իրենց մինուճար աղային, որ աեսնի թէ քայրը ինչու ուշացաւ:

— Կուկլու՛ւ, մի դասթա լօշ եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, մի օգջիկ եմ կուլ տւել, եւ օգջային էլ է կուլ տա, իս:

— Ա՛, կնիկ, մի գնա, տես, երեւի էքն ինչի ուշացան:

Գալիս է կինը:

— Կուկլու՛ւ: մի դասթա լօշ եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, մի օգջիկ եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, մի օգջայ եմ կուլ տւել Կուկլու՛ւ, դա՛...

ու կուլ է տալիս կնոջն էլ:

Մարդը տեսնում է որ ուշացան, առում է՝

— Ես էլ գնամ տեսնեմ՝ ինչ պատահեց բոլորին, որ գնում են ու յետ չեն գալիս,— և դուրս է գնում ինքն էլ գէպի կամուրջը:

— Կուկլու՛ւ, մի դասթա լօշ եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, մի օգջիկ եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, մի օգջայ եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, մի կին եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, դա՛...

ու կուլ է տանիս էս մարդին էլ:

Առաւել է. անասունները օգջաք է գնան դաշտ արածելու, բայց էս դիւղին ուրիշ ճամփայ չի լինում, բայց էն կամուրջից, որք վրա մեր անկուշտաքլորն է կանգնած:

Գալիս է նախըստը, նախերն առաջն արած:

— Կուկլու՛ւ, մի դասթա լօշ եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, մի օգջիկ եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, մի օգջայ եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, մի կին եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, մի մարդ եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, դա՛...

ու կուլ է տալիս նախըստին՝ նախերն էլ հետը:

Գալիս է հորթարածը, հորթերն առաջն արած: Իսկ աքլորը նորից կանչում է՝

— Կուկլու՛ւ, մի դասթա լօշ եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, մի օգջիկ եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, մի օգջայ եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, մի կին եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, մի մարդ եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, նախիր-նախրորդն եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, դա՛...

ու կուլ է տալիս մօնրիկ-մունրիկ հորթերին էլ:

Գալիս է անա գառնարածը, գառներն առաջն արած. մա՛, մա՛, մա՛, մայում են քունքուկի-փուն-փուկի գառնուկները, կարծես իրենց մայրերին են կանչում ու հետն էլ թռչկոտում են ճանապարհին:

— Կուկլու՛ւ, մի դասթա լօշ եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, մի օգջիկ եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, մի օգջայ եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, մի կին եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, մի մարդ եմ կուլ տւել:

Կուկլու՛ւ, նախիր-նախրորդն եմ կուլ տւել:

կուկլուլո՞ւ, հորթեր-հորթաբաժն հմ
կուլ տւել.
կուկլուլո՞ւ, դաւ...
ու կուլ է տալի անմեղ սիրուն
դառներին:

Գալիս է ծերուկ հովիւը, գիւ-
ղի հօտը առաջն արած:

— Հէյ, հէյ, ձայնում է ոչ-
խաղներին որ շտապ քայլեն:

— Էյեան կտէ, էյեան, կտէ,—
բղաւում է այծերի վրա, որ դուրս
չը գնան հօտից: Ու այսպէս ու-
րախ-ուրախ քշում է իր հօտը
դէպի կամուրջ: Յանկարծ հակա
աքլորը կանչում է.

— Կուկլուլո՞ւ, մի գասթալօշ հմ կուլ
տւել.
կուկլուլո՞ւ, մի աղջիկ հմ կուլ տւել.
կուկլուլո՞ւ, մի տղայ հմ կուլ տւել.
կուկլուլո՞ւ, մի կին հմ կուլ տւել.
կուկլուլո՞ւ, մի մարդ հմ կուլ տւել.
կուկլուլո՞ւ, նախիր-նախորդն հմ կուլ
տւել.
կուկլուլո՞ւ, հորթեր-հորթաբաժն հմ
կուլ տւել.
կուկլուլո՞ւ, գառներ-գառնաբաժն հմ
կուլ տւել.

կուկլուլո՞ւ, դաւ...
և կուլ է ապլիս հովւին ու հօտը
մի անգամից:

Մի քիչ յետոյ գալիս է մի
բարձրահասակ և յաղթանդամ ե-
րիտասարդ կամուրջից անցնելու.
վրէն կապած ունի մի միծ դա-
շոյն, այնքան մեծ, որ մի մարդ
չէր կարող վեր բարձրացնել գետ-
նից. ինքն էլ սիրուն ու քաջ.
Սրան որ տեսնում է գառոց առ-

ւորը, կատցը լայն բաց է անում
ու տաքստիկի ձայնով կանչում:

— Կուկլուլո՞ւ, մի գասթա լօշ հմ կուլ
տւել.
կուկլուլո՞ւ, մի աղջիկ հմ կուլ տւել.
կուկլուլո՞ւ, մի տղայ հմ կուլ տւել.
կուկլուլո՞ւ, մի կին հմ կուլ տւել.
կուկլուլո՞ւ, մի մարդ հմ կուլ տւել.
կուկլուլո՞ւ, նախիր-նախորդն հմ կուլ
տւել.

կուկլուլո՞ւ, հորթեր-հորթաբաժն հմ
կուլ տւել.
կուկլուլո՞ւ, գառներ-գառնաբաժն հմ
կուլ տւել.
կուկլուլո՞ւ, հովւին ու հօտն հմ կուլ
տւել.

կուկլուլո՞ւ, դաւ...
Այն է ուզում է երիտասարդին
էլ կուլ տայ, քեզ տեսնեմ, քաջ
տղայ. անմիջապէս քաշում է իր
աղաղան դաշոյնը և յառձառում
աքլորի վրա: Սկսում են մի մեծ
կռիւ. հա՛ դէս, հա՛ դէն, մին էլ
աղէն թռչում է աքլորի փաթի
տակը և դաշոյնը լարում նրա
կրծքի մէջ:

«Ըղաւ...» մի գոռոց է հանում
հակայ աքլորը, որ տաք աւ ձառ
դղրդում է, և գլոր-մլոր ընկնում
է գետին ու փչում իր վերջին
շունչը: Յետոյ տղան առաւում
է նրա թուճուճիկը. Տէր Առաւաթ,
բնչ տեսնի. ողջ գիւղացիք իրենց
անառուկներով դուրս են թափ-
ւում. էլ մի հազար տեսակ ձայն
ու ճուց է որ ալրծնում է: Ինչ
տեսն մի հարահրաց, մի հարա-
նիք: Մոռոնները բղաւում են գծի

պէս վազվզում, իրենց երեխէքն են փնտտում:

Բան, բան... բառաշում են հորթերն ու կովերը երբար փրնտում:

— Ման, ման... ըմմա ման... — մայում են ոչխարները ու գառները, մկմկում այծերն ու ճուղակալիկ ուլիկները և իրար որոնում:

— Հօժ, հօ, հօ, հօ, հօ... — նախորդին իր նախիրն է հաւաքում, հորթարածը՝ հորթերը:

— Հէյ, հէյեան, հէյեան կտէ, հէյեան, կտէ... — հովիւն իր հօտն է ջոկում մի կողմ:

— Հերի, հերի, հերի... — կանչում է գառնարածը իր գառներին:

— Զոկ, ջոկ, ջոկ... — ձայնում են մարդ ու կին և ջոկում հորթը կովից, գառը մագուց, քուռակը ձիուց, վերջապէս հազիւ-հազ միմեանցից ջոկում են:

Նախըստը իր նախիրն առաջնաբաժնի քշում է դէպի դաշտ, հօր-

թարածն իր հօրթերը, հովիւն իր հօտը, գառնարածն իր գառները: Իսկ գիւղացիք զսր գառնում են աքլորին, կտրատում են նրա մարմինն ու բաժանում իրար վրա:

Երիտասարդը տալիս է ու նըրանք կրում են հա՛ կրում, էլ աման չի մնում որ չը լցնեն աքլորի միջուր: Երեք ամսւայ ընթացքում հազիւ ուտում վերջացնում են. իսկ ոսկորները սայլերով տանում տների համար դերանների տեղ բանեցնում:

Միայն մնում է մի ոսկոր այստեղ ընկած, այնքան մեծ, որ ողջ գեղ թափւում, ինչքան աշխատում չեն կարողանում տեղից ժաժ տալ, դրա համար էլ այնպէս թողնում են ճանապարհին ընկած, ձորի այս ամից, այն ամի:

Ով որ նրա վրայով անցնում էր, ցոյց էր տալիս և ասում.

— Տեսէք, տեսէք, սա հակայ աքլորի մեծ ոսկորն է...

Նոյն ժամ Տէր-Խաչատրեան

Կարաւները ինչո՞ւ են կղկղում

Կարաւներին՝
լուռ, սգաւոր՝
բղէջները
ասին մի օր.
— Ի՞նչ պատահեց,
այ կարաւներ,
մեր սիրելի
հարկաններ.
սեր տւել
սուգն էք առել.
ձեր անուշիկ
երգն է լռել:
Ինչո՞ւ էտպէս
ախուր, տրտում
աղօթք, սաղմոս
էլ չէք կարդում:
Ձեր, սաղմոսը,
ձեր գայլայլիկ—
ջրի խոխոջ,
ջրի ալիք,
ձեր սաղմոսը—

գարնան զեփուռ,
արտի ծփանք,
զանգակ աղբիւր.
այ կարաւներ,
ո՞ւր կորան, ո՞ւր,
ասէք, ասէք
Ի՞նչու էք լուռ:

«Ա՛խ բղէջներ,
մեզ պէս անճար,
մեզ պատժեցին
խիստ չարաչար
մեր ցեղակից
չար, նախանձու
երգ չը սիրող
անձէն, խռպոտ
թռչունները:
Ագռաւ, անծեղ,
անբան կկու,
անառւն, անտեղ,
գոգ կաշաղակ,
յոպոպ անտուտ,

երկար լեզու
 ծառակուտկուտ,
 ուրուր, բազէ՝
 գող աւազակ,
 մէկը մէկից
 արիւնկզակ,
 մեզնից Արծին
 գանգատ արին,
 գանգատ արին
 թագաւորին.
 Ասին. «Արքայ»,
 թռչունները,
 մեր ցեղակից
 կաքաւները,
 անհամեստ են,
 անկիրթ, անուս,
 մոռացել են
 պատիւ, նամուս.
 պարապ-սարապ,
 անբան անգործ,
 ամբողջ ցեղով,
 թէ էգ, թէ որձ,
 հա երգում են
 հա կաքաւում,
 մի անհամեստ
 կեանք են վարում.
 Քեզ ենք ասում,
 Արծիւ արքայ,
 ում տանն ասես
 ջահել չըկայ.
 հարս, աղջկայ,
 տղի տէր ենք,
 կաքաւներին
 խնչպէս ներենք.
 Ինչ էլ առենք,
 բիշ է, բիշ է,

օրինակը
 վարակիչ է.
 Կաքաւներին,
 այդ անհամեստ,
 թռչուններին,
 դու արգելիւր
 էլ ոչ երգեն,
 ոչ կաքաւեն,
 ասանք նստին
 մեղքը բաւեն.
 Մեր խնդիրը
 թէ չը յարգես,
 էն ժամանակ
 արձակիր մեզ,
 քաշենք զնանք
 չոր անապատ
 ու կոտորւենք
 այնտեղ հապհատ:
 էտ է ուզում
 մեր նամուսը.
 հօ չենք գտել
 նրան դուրսը:»

Արքան ինքն էլ
 խիստ երգատեաց
 թռչուններին
 ճիշտ հաւատաց.
 հրամայեց
 օր էլ չերգենք.
 դրա համար
 լռեցինք մենք:
 Կաքաւները
 ասին, լացին
 լալով իրենց
 սիրտը բացին.
 «Լաց մի լինիք,
 այ կաքաւներ,

մեր սիրտն այլեւ
 արցունքը ձեր.
 բըզեզներս
 մեր թոյլ աեղով,
 ազգով տակով,
 ամբողջ ցեղով
 հզօր Արծաին
 ուժի զօրով
 գահը անենք
 գլխին խոով,
 որ իմանայ.
 ինչ է դատը,
 ինչն է լաւը,
 ինչն է վատը,
 չը պաշտպանի
 միայն նրանց՝
 իրեն նման
 չար ու նախանձ,
 չար ու չարկամ
 թռչուններին,
 որ հասցրին
 էս սե օրին
 աղնիւ երգիչ
 կաքաւներին.
 որոնք կանուխ
 լուսածէգին
 ձայնակցելով
 մէկը մէկին,
 կարդում էին
 հոգուց բղխած
 ռազմոսները
 իրենց գրած:
 Չենք ճանաչում
 արքայ հզօր:
 Բզեզներս՝
 այ հէնց այսօր

ինչ բուն գանձը
 տառնց թռչնի
 լըցւոնք մէջը.
 ինչ էլ լինի
 անունը ձու՝
 թափենք գետին,
 էլ չը նայենք
 քչին, շատին:
 Նոյնը տնենք
 հզօր Արծաին,
 չը խնայենք
 ոչ մի ձւին:»

Ինչպէս առին,
 այնպէս արին,
 խիստ պատժեցին
 թռչուններին:
 Ու բարձրացաւ
 սուգ ու շիւան.
 դատարկ բլրներ՝
 ջարդած ձւան:
 Ով արքային
 գանգատ եկաւ,
 յանցաւորն է՝
 ասաւ կաքաւ:
 «Կաքաւներին
 այ հէնց այսօր,
 հզօր արքայ,
 մահ ու արքոր.
 համարձակւին
 էնքան արդէն,
 որ Արքայի
 ձւան ջարդեն.
 Արքան մնայ՝
 բա անժառանգ,
 ու չունենայ

Թագաժառանգ,
 Իրենք կաքաւ
 ու էսպէս բան...
 Խիստ կտտաղած
 Յրծիւ արքան
 բարձր գահից
 սաստիկ ճշաց.
 — Կաքաւներին
 այ հէնց այսօր
 մահ, կոտորած,
 բանտ ու արսոր:
 Դաւաճան են
 թէ հրպատակ,
 թէ սրտիս մէջ
 թուր ու դանակ

Բօթը հասաւ
 կաքաւներին,
 էլ ճար չըկար,
 ի՞նչ անէին:
 Մէր ու մանուկ
 իրար անցան,
 էնպէս ծածուկ,
 լսիկ, անձայն,
 չըսպասելով
 մէծ սարսափին,
 բուն ու ձւան
 թողած տափին,
 թռան, մտան
 ժայռի ճեղքեր,
 ռե-մուլթ այրեր
 խոր անտառներ
 եղեգնուտներ,
 ծառի փշակ
 սարսափահար
 ու սրտաճար:

Յրբայ մօտ
 հեռից վը՛գ, վը՛գ
 բըզէզները
 եկան բը՛գ-բը՛գ.
 եկան ասին.
 — Հօր արքայ,
 ամեն մեղքին
 մի պատիժ կայ.
 ի՞նչ ես գալիս
 տըրաք, տըրաք,
 ի՞նչ ես դարձել
 մի բուռ կրակ.
 մենք ենք ջարդել
 ձեր ձերը.
 Ի՞նչ մեղք ունեն
 կաքաւները.
 Բան ենք ասում,
 խելքի արի,
 թէ չէ ամեն,
 ամեն տարի
 մենք կը պատժենք
 թռչուններին
 ու կը գցենք
 քեզ էս օրին.
 Խօսք ենք ասում
 տեղին, տեղին,
 վերջ կը դրենք
 մենք քո ցեղին.
 Դատ ես անում,
 արտ արդար.
 կաքաւները
 չէ՛ դարեդար
 երգիչ էին
 խիստ արուող,
 ի՞նչ պատահեց,
 ի՞նչ քո օրով

դարձան նրանք
անվառք, անբառք,
հեանք վարեցին
անյարգ, անկարգ,
Որ Էտպէս չէ՝
աշխարհ գիտէ,
միայն Արքան
չարամիտ է:
Դու լսելով
միայն նրանց՝
Թաշուններին
չար ու նախանձ,
թիսա պատժեցիր
անմեղներին
ու վերջ դրիր
երգին պարին:
Էտ հերիք չէր,
այժմ էլ արո՞նք.
քեզ ենք ասում,
Արքայ հզօր,
եւ մն եւ մն
քո վճիռը,
Չընջի Չընջի
քո սև գիրը:
Թող վերջանայ
նախանձ ու քէն,
կաքաւները
նորից երգեն.
նորից երգեն
գահիդ համար
ուրախանայ
արար—աշխարհ:
Արքան այդտեղ
իրեն անից,
որ չը զրկւի
մի օր գահից:

Շնչեց խկոյն
հին վճիռը,
աքսորի ու
մահաւան գիրը:
—Կաքաւները,
ճշաց նա թիսա,
իրենց տեղը
մնան հանգիստ:—

Բըգէզները
էլի բը՛ղ բը՛ղ
արծւի մօտից
թրուան վրդ վը՛ղ,
աւետեցին
կաքաւներին
թէ յաղթեցին
չար Արքային.
մահաւան սարսափ
վրան թողին,
հաւասարեց
ուժը հողին.
չըկայ հզօր
չըկայ անզօր,
բանտ ու պատիժ,
մահ ու արքոր:
—Ասին՝ Վերգիչ,
գուր կաքաւներ
մեր սիրելի
հարեաններ,
վերադարձէք
ձեր բըները
ու երգեցէք
ձեր երգերը.
երգին արգելք
չըկայ երբէք,
պէտք է լուր
կաքաւի երգ

Փրկարեան լիճը

Մայիսն էր. շքեղ ու սիրուն մայիսը, ամեն ինչ ուրախ, ժողովուն ու պայծառ, ամեն ինչ յուսով, զևարթ ու աշխուժ:

Փոքրիկ տաւարածները հացաւորքի առած, տաւարն առաջնեքն արած գնում էին Լաւաքի լանջերի անուշ սէզներում տրտմանքով. և որովհետեւ յորդանանների, մեծ հեղեղների ժամանկն էլ էր, մի մի ջլալ էլ էին վերցնում ու անձրեւ գալիս վերաբարձեւ ծալում ու ծածկում:

Մի անգամ էլ Անուշը, Սինոն, Բաղալն ու Գէոն ընկերացան, և տաւարը խառնեցին ու գնացին, և հեռու... մի շատ խօտաւէտ տեղ տարան: Կովերն արածում էին, իսկ իրենք խաղում:

Կէս օրն անց էր. Թողառայ (սարի անաւն) գլխից մի մեծ ու եղիտակ ափս քարձրացաւ, ուսաւ, մեծացաւ, սկսեցաւ, տարածեց և բռնեց երկինքը: Երեւանները սկզբում նշանակութիւն չը տւին, բայց երբ յանկարծ այնպէս ու

բոաաց, որ Լաւաքը կարծես հիմքից առաւանկեց, զգացին, որ մեծ անձրեւ ու հեղեղ է լինելու:

Մինչև այս կողմ այն կողմն վազելը, կովեր հաւաքելը, քամին վեր կացաւ, անձրեւն սկսեց, Անձրեւ եմ ասում, սոսկալի հեղեղ, «կժով էր թափում», հատ ու շիթ չըկար: Այնպէս որ երեխաները սկզբում շփոթեցին, բայց Անուշը գոչեց.

—Տղերք, վազեցէք այս վերևը, քարափների մէջ այրեր կան:

Մինչև այրը հասնելը երեխաները թրջեցին անասնելի կերպով այնպէս որ երբ այրը մտան ու կանգնեցին, ջուրը նրանց ոտներից առիւնման էր գնում: Մոռացան ամեն ինչ, և կովերը և ճանապարհին ընկած առուն, որ պիտի վարարէր, առ օտակում էին կայծակի ու սրտամուկների ուժգնութիւնից: Կովերը պաշտպանելու տեղ չունէին, գլուխները թեքեցին և իրար ետևից արագ ճանապարհ ընկան դէպի տուն:

Անցաւ մօտ մի ժամ. հեղեղը ով գիտի ջուրը տաքաւ,—լալիս դադարեց. երեխաները տեսնում էր Գէոն:

Եին, թէ ինչպէս կայծակն ու օրոտը—հա՛ Գօշաքարայ գլուխն է հասել: Դուրս եկան այրից, իջան դէպի ճանապարհը, որ առուով անցընեն, բայց ինչ առու... մի սեւաւ էր գալիս, մի կատաղի գետ —ինչպէս մի վիշապ, սոսկալի ու ահեղ գողգողոցով, սայլերի չափ քարեր էր տանում: Նայեցին միմեանց. բոլորի դէմքին էլ երեւում էր յուսահատութիւն և թախիժ: Ի՞նչ անեն. բոլորի մտքովն էլ անցաւ, որ գիշեր կը մնան դուրսը, նորից որոտունք ու հեղեղ կը լինի և գայլերը կուտեն իրենց. բայց ոչ մէկը սիրտ չէր անում իր միտքը բարձրաձայն յայտնելու:

—Վայ, ի՞նչ պիտի անենք,—ասաց Սինօն:

—Է՛, սա էգուց առաւօտ էլ չի բարակիլ,—գոչեց Բադալը ջրին նայելով:

—Եկէք դեռ ցած գնանք, կըլի որ մի լաւ տեղ գտնենք, անց կենանք,—առաջարկեց Անուշը:

Շատ վաղեցին երեխաները, շատ դէս-դէն ընկան, չէ՛, ոչ մի կերպ անցնել չէր կարելի: Յուսահատութիւնը տիրել էր արդէն. առանց յայտնելու թէ ինչի, չորսն էլ լալիս էին բարձրաձայն ու ճշտում:

—Տեսնես տաւարն ինչ եղաւ,

—Ի՞նչեր ետ տեսւմ, ա՛յ ջաջ, տաւարը հիմի վաղուց ասան տ. ջուրը վարարելուց առաջ գնաց, դու մեր դարդը քաշիր, գիշերք հանդումը գէլ ու գազանի ձանկ պըտի ընկնենք,—հեկեկում էր Բադալը:

Սինօն երբ աւելի փորձած ընկերից լսեց այս, լացի ձայնը խիստ բարձրացրեց: Նա փոքր էր և յուսահատութիւնը տիրել էր նրան: Անուշը լուռ արցունք թափելով աշխատում էր հանդընտացնել, թէ տանիցը կը դան, իրենց գետն անց կը կացնեն:

Հէնց այդ րոպէին, Սինօն աղաղակեց.

—Ա՛յ, եկաւ, հօրեղբայրն եկաւ: Եւ իրօք, Գրիգոր հօրեղբայր ձին հեծած, մի մեծ թի ուռին գալիս էր հանդիպակած բլրի լանջով: Հասաւ ալիւն, ինչ որ բան ասաց. երեխաները լսել չը կարողացան—սեւաւի շշոցը շատ ուժեղ էր—բայց հասկացան, որ պէտք է ջրի ափով իջնել:

Մի փոքրիկ լիճ կար, ուր սովորական օրերին երեխաները առաջը կապելով խորանում էին ու լողանում: Այժմ ջուրն այնտեղ հանգիստ էր հոսում—դանդաղ ու սլոտյաներով, իսկ քարերը տակովն էին անցնում:

Հօրեղբայրը ձիւ թօկը ետ ա-

քաւ, կապեց թիւս կոթից և ու-
ժով շարտեց երեխաներին: Ամե-
նից առաջ Սինսնսաեց թիակին
և կոթից բռնեց. — Կօրեղբայրը
սկսեց քաշել: Ջուրը քշում էր,

բայց Կօրեղբայրը մի ժայռի դէմ
ընկած քաշում էր: Այդ հանեց

նրան ու թին նորից գցեց, քա-
շեց Բադալին. Սինսն այժմ օգ-
նում էր նրան. յետոյ էլ Անու-
շին անցկացրին, մնաց Գէոն:
Նրան էլ քաշել էր, մօտեցրել ա-
փին, որ յանկարծ թոկը ետ ե-
ղաւ ու թիակին ու Գէոն սկսեցին
արագ պտտուել: Բոլորը մի ան-
գամից «վայ» ճչացին և մինչև
Կօրեղբայրը մի ըսպէ կանգ ա-
ռաւ մտածելու թէ ինչ անի, ե-
րեխաները՝ բնազդաբար իրար
ձեռքից բռնեցին, ջուրը մտան և
երկու քայլից յետոյ հասան Գէոնին:

Հեռու չէր ավից, քաշեցին,
հանեցին: Ու շարուն էլ միտսին
յուզմունքից ու ուրախութիւնից
բարձրաձայն լալիս էին ու հեկե-
կում:

Կէս ժամից յետոյ նրանք տանն

Անցան տարիներ: Նրանք մեծա-
ցան, աժդահատղամարդիկ դառ-
նան, բայց մենակ թէ ընկերով,
այդ լծի մօտով անցնելիս կանգ-
նում են մի ըսպէ, յիշում այս
դէպքը ու յուզուում սրտանց:
Գիւղի բոլոր տղաները զիտեն
այս բանը և մինչև օրս էլ հօ-
տաղներն ու տաւարածները այդ
փոքրիկ լճում լողանալիս պաա-
մում են միմեանց:

Սիմակ

Զայչիկը

(Նմանողութիւն)

Պէտ մտնեալ թիւնից Աթօն վախաւոր էր. հանդուժը թէ տանընկերները ծաղրում էին նրան. «Վախւալ» մականունը միշտ անբաժան էր նրանից: Երբ զինուորական ծառայութեան ժամանակը հասաւ, երիտասարդների ծիծաղին էլ չափ ու սահման չըկար: Աթօն զինւոր.— իրօք ծիծաղելի էր երևակայել այդ վախկոտին հրացանն ուսին, թշնամու դէմ դնողի: Ինքն էլ սոսկում ու դարդանգ էր զգում երևակայելով, թէ ինչպէս պէտք է տանջեն ու ծեծեն, զինուորական կարգերը սովորեցնելիս: Երբ առաջին անգամ կանգնեց իր մեծաւորի առաջ, սարսափից ինքն իրեն կորցրեց և գողում էր տերեւէնման: Ժամանակ անցաւ. Աթօն հետը հետէ վարժւեց կարգերին թէև իրեն, զօրամասում յայտնի էր «Զայչիկ» (Նապաստակ) անունով, որովհետեւ ամեն բանից նապաստակի

պէս վախենում էր ու վախճում: Նրա կայր բախտից պատերազմի սկսւեց, երբ Աթօն լսեց, որ գերմանացիները սոսկալի թնդանօթներ ունին և հնձում են խոտի պէս, լեղին ջուր կտրեց, սիրտը ճաքեց: Նրանց զօրամասը մի երկրորդական բերդի բերդապահ էր, և առժամանակ Աթօն հանդիսաւ էր.— թշնամին չըկար, որոտ չէր լսւում:

Մի օր էլ բերդապետը նկատեց, որ թշնամի խոշոր զօրամաս շրջապատում է իր բերդը:

Փորձւած գնդապետը դիմազրեելու յոյս չունենալով աւելի լաւ համարեց թողնել բերդը, իր փոքրիկ զնգով դուրս գալ, ճեղքէ թշնամու օղակը, իր զինւորները գտնէ մի մասը ազատելու համար:

Հրաման տրւեց պատրաստ լինել ու քառորդ ժամից յետոյ գրորհով դուրս գալ բերդից ու ճեղքել

Թշնամու շղթան: Աթօն ոչ մեռած էր, ոչ կենդանի. — գունատուեց, շշկուեց, մի րոպէ դողաց, քարացաւ, բայց իսկոյն սթափուեց և քայլերից ծածուկ, կատուի ճարպիկութեամբ, բարձրացաւ բերդի տանիքը և պահեց առաստաղի տակ:

Գրոհի ընդհանուր իրարանցման մէջ ոչ ոք չը նկատաց նրա բացակայութիւնը և երբ արդէն կռից յետոյ զինւորները միացան միմեանց և ստուգեցին, թէ ով է պակաս, տեսան որ Աթօն էլ չըկայ:

— Նա հէնց գրոհի սկզբում կը սողանէր, — ժպտաց սպան:

— Հէնց վախից փչած կը լինի իր շունչը խեղճ Զայչիկը, — թափախին զինւորները:

Այն ինչ այդ միջոցին, տանիքի փայտերի տակ կուշ եկած, ահառած, սոսկալի աչքերով, Աթօն տեսնում էր, թէ ինչպէս թշնամիները մտան բերդը, առանց դժւարութեան իմացան բոլոր պահեստների տեղը և մի ժամից յետոյ այնպէս էին զգում իրենց, կարծես վաղ ուց արդէն իրենց սեփական ամրոցումն են գտնւում:

Աթօն վախից ոչ քաղց էր զգում, ոչ ցուրտ: Մթնեց, գերմանացիները երկու զինւորի հագցրին սպանւած ռուս զինւորների համազգեստ և բերդից դուրս պահակ կանգնեցրին:

Աթօն հասկացաւ, որ այդ նրա համար է, որ եթէ մի ռուս անցելու լինի խաբւի և առանց կասկածելու մօտենայ բերդին:

Դեռ երկար ժամանակ Աթօն տկանջին էին հասնում բերդի սենեակներում երգող ու քէֆ աւող զինւորների ու սպանների ձայները. — այն ինչ գլուխը մի քիչ դուրս հանելով, նա շատ լաւ տեսաւ իր ընկերների զիականքը, որ դեռ ընկած էին բերդի պատերի տակ և բերդից դուրս:

Անցաւ էլի մի ժամ և ամեն ինչ լուռ էր. Աթօն, ի հարկէ, քնել չէր կարող. նա սարսափում էր հեռում երևացող արիւնոտ զիականքից, թշնամիների այդքան մօտ լինելուց, տանիքում իր մենակութիւնից, և մտածում էր, թէ վերջն ինչ է լինելու. նրա վախը թոյլ չէր տալիս մի ծրագիր կազմելու. ամեն շշուկից մտքի թելը կտրցնում էր:

Լոյսը բացւում էր. Աթօն կուշ եկած, աչքերը չռած, դեռ սարսափահար մի կէտի էր նայում: Յանկարծ մի ձայն լսեց և նայեց հեռուն... Նրկարնայեց և նրա սրտտես աչքերը կիսախաւարի մէջ նկատեցին, որ մի փոքրիկ ռուսական զօրամաս, միամիտ կերպով, գալիս է դէպի բերդը, չիմանալով, որ դա արդէն թշնամու ձեռքն է: Աթօն շփոթեց, զգաց, որ այժմ անտարբեր մնալ չի կարող, մի

բան պէտք է անի իր ընկերներէի սոսկալի դիակները, նոր մօտեցող ընկերներին սպառնացող ահռելի վտանգը ցնցեցին նրա հոգին.—նա սթափւեց ու իրեն մոռանալով, սկսեց արագ ու կանոնաւոր մտածել:

«Ի՞նչ անեմ, մտածում էր նա, եթէ աղաղակեմ թէ՛ մի մօտենաք, ձայնս չի հասնիլ, իսկ եթէ մօտենան որ լսեն, ուշ կը լինի: Ի՞նչ անեմ, քանի դեռ քնած եմ... Իջնեմ սկսեմ կոտորել, բան չի դուրս գալ... մէկին, երկուսին սպանելուց յետոյ ինձ էլ կսպանեն և վտանգը չի վերանայ...»

Յանկարծ նրա ապշած աչքերում փայլեց ուրախութեան ու վրէժ-խնդրութեան սոսկալի կրակը.—

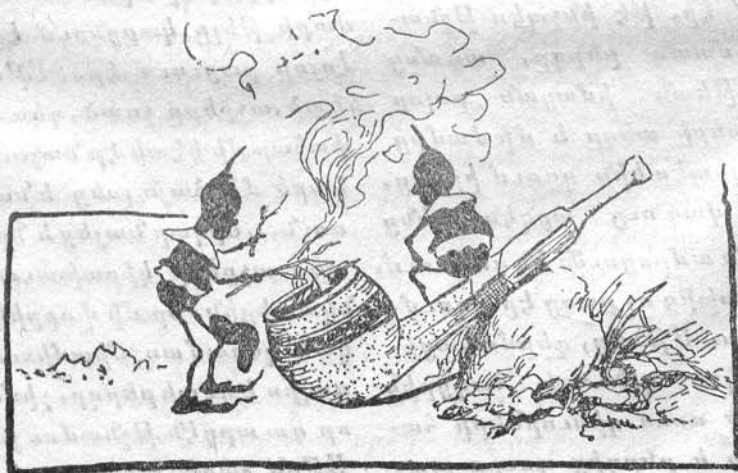
«Հա, գտայ,—մոռացաւ առիծ կտրած մուկը, ներքնայարկինը-կուղներէից մէկում դրած են վառօդի տակառները. կիջնեմ, կրակ կը տամ և սրանց բոլորին ու բերդը օդը կը ցնդեցնեմ...»

—մի քովէ միտքը կանգ առաւ—
«հա, ես էլ, ես էլ կտոր-կտոր կը

լինեմ, բայց ուրիշ ճար չըկայ...»

Եւ այն մարդը, որի բաժին կերակուրը ձեռքից խլում էին ընկերներն ու վախից ձայն չէր հանում, այժմ հերոսին յատուկ վրձնականութեամբ դուրս թռաւ տանիքից, անասելի արագութեամբ, սրէներին փաթաթելով, իջաւ բակը (գերմանացիք քնած էին և ոչ ոք չընկատեց նրան), մտաւ նկուղը խարխափելով գտաւ վառօդի տակառները, իր փոքրիկ դանակով մի անցք բացեց ամենամեծ տակառի կախարիչի վրա, խարխափելով ծղոտներ գտաւ, վառեց ու գցեց տակառը: Մի քովէից յետոյ ահռելի դղրդմամբ օդը ցնդեց բերդը, ոչնչացնելով բոլոր քնածներին. իսկ ոռուս զօրամասը կանգ առաւ, հասկացաւ ինչ է և ճանապարհը շեղեց:

Այսպէս կատարեց իր մարդկային պարտականութիւնը այն խղճուկը, որի մասին, ընկերներն ասում էին, «Հէնց վախից փրկած կը լինի իր շունչը մեր Զայիկը: (Վոխադը.) Սիմակ

Վերջին պատերազմներից մի միջնադէպ

Թնդանօթածիգ Նիկողայ Սովեն-
կօն իր վաշտի հետ մի շաքաթից
աւելի է որ գտնուում էր իր հայ-
րենի գիւղում: Իրենց գիւղը
Աւստրիական սահմանազլխին էր:
Այդտեղ բերւած էին շատ ուղ-
մամթերք, թնդանօթներ, բազ-
մաթիւ ձիեր, այդտեղից թնդա-
նօթները ձիերի վրա բարձած
պէտք է տանէին պատերազմի
դաշտը կամ լեռնային թնդանօթ-
ները լեռները պիտի բարձրա-
ցնէին, դիրքեր բռնելու համար:

Այդ գիւղում այժմ շինւած
էր և մեծ ու յարմարաւոր զին-
ւորական հիւանդանոց:

Սովենկօն կինը մեռած էր.
նրա պառաւ մայրը և երկու ե-
րեխան, Վառեան ու Ալեօշան,
չափազանց ուրախ էին որ կարո-
ղանում են իրենց հայրիկի հետ
ճաշի նստեն. նա իրաւունք էր
խնդրել և տանն էր ճաշում: Ե-
րեխաները ամեն անգամ իրենց
հայրիկի հետ գնում էին ակոսը,
որտեղ խոտ էին ուտում բազ-
զմաթիւ ձիեր, այնտեղ էր և հայ-
րիկի գեղեցիկ, խելացի ձին, Հայ-

րը գնում էր երեխաներին ձիու
վրա և կենդանին հեղութեամբ
կամաց-կամաց քայլում էր, որ
փոքրիկները չը վախենան, իսկ
երբ Սովենկօն էր նստում, նա
մըրիկի պէս սլանում էր:

Հրաման ստացւեց որ թնդա-
նօթները բառնան ձիերի վրա և
մօտակայ սարը տանեն. կամե-
նում էին սարից դիրք բռնել և
զբաղեցնել թշնամուն, մինչև միւս
ուժերը կը շրջապատէին նը-
րան: Տենդայի արագութեամբ
ծանր արկերը փամփուշտնե-
րով և լեռնային թնդանօթները
բարձում էին ձիերի վրա: Ծա-
նապրահը դժւարին էր, բարձր,
սայլերով տանել անկարելի էր:
Սովենկօն նոյնպէս բարձում էր
իր ձին. նա շատ էր մեղքանում
որ խելացի կենդանին այսքան
ծանրութիւն է տանելու: Չար-
մանալի բան. այս անգամ կար-
ծես այս հանդարտ ու խելացի
ձին կատաղել էր. վեր-վեր էր-
ցատկում, հակի ոտների վրա
կանգնում և թոյլ չէր տալիս ին-
չորեն բարձնա. Սովենկօն հեռացը-

բնցիք երեխաներին, որոնք կանգնած նայում էին, երկու զինուորով ձիուն բռնեցին և թնդանով վրան տաքացրին:

Ճաշին մօտ էր որ նրանք ճաշապարհ ընկան. օրը ցուրտ էր և մառախլապատ. ձիերի անհամար շարքերը ծանր բեռան տակ առաջ էին քայլում. նրանց հետ գնում էին թնդանովածիգները. ետևից պահակը ավիքի նման առաջ էր շարժվում: Վառեան, Ալեօշը և պառաւը բարի ճանապարհ էին մաղթում նրանց:

— Հայրիկ, շուտ կը գաս:

— Հայրիկ, այս երեկոն վերադարձիր, — կանչում էին երեխաները:

Սովենիկօն ետ նայեց և ասաւ.

— Լաւ, լաւ, տուն գնացէք:

Երկու ժամ չանցած, նրանք իրենց ծանր թնդանովներով սարի լանջումն էին, բայց անաւերից երեաց աւստրիական խուզարկու զինւորների մի վաշտ. նրանք տեսնելով թշնամուն կրօնակ բաց արին, գնդակները կարկուտի նման տեղում էին:

Հրամանատարը հրամայեց զինւորներին միմասը ռազմաթերքը ապաշտպանի, նախ միւսները սկիւնամարտի: Նրանք իրարից հազիւ մի քուլ հարիւր քայլի վրա էին: Ուռա գոռալով վրա վազեցին: Սովենիկօն, որ մընաց ռազմաթերքի մօտ, տեսաւ

Թէ ինչպէս իր ընկերներից շատերը եկան ընկալի քան աեղ հասնելը. իսկ միւսները հասան և ոկսեց սոսկալի սկիւնամարտը: Նրանք կռւելով ետ ետ գնացին և անցան սարի միւս կողմը, լսւում էր միայն նրանց մոլեղին հեքը և հեռւում որոտագին ուռան:

«Թշնամին փախաւ», մտածեց Սովենիկօն:

Աչքը ընկաւ ձիերին. խեղճ կենդանիները մինչև ծնկները խրած էին ձիւնի մէջ, անագին ծանրութիւնը մէջքներին: Նա հարցրեց սպայից՝ արդեօք լաւ չի լինի ձիերին պառկեցնեն: Սպան կարգադրեց պառկեցնել. Սովենիկօն կամաց խփեց ձիերի ոտներին. նրանք այդ բանին վարժւած լինելով, իսկոյն պառկեցին ձիւների մէջ: Բեռները մէջքերին և ծանր հեալով հանգստանում էին:

Հեռւից երեացին գնդեր, բայց Սովենիկօն չէր կարողանում լաւ որոշել թէ ովքեր էին եկողները: «Գուցէ մերոնք են», մտածեց նա:

Օրը մթնում էր, մառախուղը պատում: Գնդերը արագութեամբ փառեցան: Աւստրիական զօրքն էր, կամենում էին ռազմաթերքը խել և զինւորներին էլ գերել: Սովենիկօն մեքենաբար ձեռքը տարաւ սկիւնին և ընկաւ ա-

առջին պատահած տեսութիւնն մտած միմեանց: «Ո՞րքան երբեք գինւորի վրա: Նա էլ չը տեսաւ որդէ և նա», մտածեց Սովինկոն թէ ինչ էին տնում միւսները: և մի ծանր զգացում ունեցեց Նա իր հակառակորդի հետ պինդ նրա կոկորդը: Ի՞նչպէս տմայի գրկախառնած, ձիւների մէջ թա- աւ լաւ է չորս կողմը. և աշա- ւալւելով գլորւելով, հարւածներ տեղ ինքն ու իր տնչնչացած հո- էր հասցնում. հակառակորդն էլ կառակորդը:

իրան չէր խնայում: Նրանց ստա- ցած վէրքերից արիւնը հոսում էր և ներկում էր սպիտակ ձիւ- նը: Սովինկոն մի հուժկու հար- ւած ևս հասցրեց հակառակորդին, և նա ուշաթափ ընկաւ ձիւների վրա: Սովինկոն ծանր շունչ քա- շեց, նրա երեսից արիւնը և քրը- տինքը շռոււմ էր: Նրեան պա- տրուած էր, ոտից վէրք էր առացել, կողքից ևս սւխնի հար- ւած: Հանեց վիրակապերը և մի կերպ կապեց վէրքերը. նայեց չորս կողմը. անծանօթ տեղեր էին. տեսաւ որ իրանք ձորումն են, հակառակորդի հետ իրար քաշքշելով անգիտակցաբար սա- ուած սարից ցած են սահել: Ցուրտ քամին փչում էր: «Շուտ, հար- կաւոր է ընկերներին հասնել»: Բայց ուր է գլխարկը. նայեց՝ ձիւների մէջ չը կար, գլխարկը չէր երևում. նայեց ձիւների վրա պառկած հակառակորդին, երե- կայեան տակերների մէջ տեսաւ նրա գունաթափ երիտասարդ գէմբը. աչքերը փակ էին, չըր- թունքները կապած ու կիտա- րաց, իր կառավարը ամուր սեղ-

— Հարկաւոր է հեռանալ — մրմնջաց նա, բայց գլխաբաց շառ- ցուրտ էր, իր հակառակորդի ա- ւատրիական գլխարկը ընկած էր ձիւների վրա: Մեքենաբար նա վերցրեց գլխարկը, ծածկեց գըլ- խին, ու սւխնի յենւելով օրօր- ւելով հեռացաւ: Գնում էր, բայց ինքն էլ չը գիտէր թէ ուր, չը գի- տէր թէ որտեղ էին իր ընկեր- ները:

Բաւական տեղ առաջ գնաց, վերջապէս գիտակցութիւնը նրան թողեց, և նա ընկաւ ձիւների վրա ուշաթափ:

Կայծակի արագութեամբ լուրը գիւղ հասաւ թէ զօրքը հանդի- պել է թշնամուն և ընդհարել: Իսկոյն սանիտարները պատգա- րակներով հիւանդանոց բե- ռին վիրաւորներին ու մեռածնե- րին: Պառաւ Սովինկոն, Ալեօջն ու Վառեան քիչ մնաց որ վշտից խելագարւէին: Նրանք հիւանդա- նոցի դռանը կանգնած նայում էին թէ էլի ում կը բերեն. «Վ է վիրաւորւած: Բայց Սովինկո- յին չէին բերում: Նրանք էլ չը կարողացան համբերել, իրանք էլ

վագեցին կռի վայրը, ման էին բերւած վիրաւորներին մասին՝ գալիս սարի ստորոտը, բայց Սովենկօն մէջները չէր. սարը բարձրանալ նրանց չէին Պառաւը նստեց վիրաւորի մօտ. թողնում, պահապան էր կանգնած:

Գիշերը վրա էր հասնում. յոգնած, մրսած, յուսահատ նրանք ձորի կողմից ուղղեցին սունգնալու. յանկարծ ձիւներին մէջ պառկած տեսան աւստրիացուն, գլխաբաց, արիւննաներկ: Պառաւը խաշահներեց երեսը և մօտեցաւ վիրաւորին: Նրանք շփեցին վիրաւորի զարկերակը, նա կենդանի էր, շունչ էր քաշում: Վեր-

— Այժմ դու հանգստացար, արիւնահոսութիւնը դադարեց, առաւօտեան քեզ կը տեղավորենք հիւանդանոց:

Վիրաւորը անհանգիստ նայեց պառաւին և պատասխանեց.

— Ոչ, մայրիկ, ես չեմ կարող պառկել հիւանդանոցում, ես շատ գործեր ունիմ կռի դաշտում: Առանց ինձ ամէն ինչ կորած է:

— Բայց քովէքերը բաւական ծանր են, — ասաւ պառաւը.

— Ոչինչ, զինւորի համար ինչ նշանակութիւն ունի վէրքը կամ մահը: Ես պէտք է գնամ թէ կուզէ՞ս նստադարհին մեռնելու լինիմ. շնորհակալ եմ որ դուք ինձ բերիք և վէրքերս կապեցիք: Ես մի քիչ էլ կը հանգստանամ և լուսաբացին ճանապարհ կընկնեմ: Միայն ես խնդրում եմ ինձ մի գլխարկ տաք: Տաք կռի ժամանակ կ'ըրցրի իմ գլխարկս:

Պառաւը՝ տեսնելով երիտաւորը զինւորի անձնակրթութիւնը, բերեց իր որդու զինւորական հիւսիսարկը և տեց նրան. Ալեօշան ու Վառեան խնդրում էին որ մնայ և լաւ կազդուրէի, բայց նա շնորհակալութեամբ մերժեց ասելով որ գործերը ստիպում են գնալ. միայն խնդրեց տալ իրեն

ևս կարծես ուշաքերեց. նա վերջին ուժերը գործ էր դնում վեր կենալու: Պառաւը, Ալեօշը և Վառեան մտան նրա թիկերի տակը և մօտիկ ճանապարհով գիւղ տարան: Արդէն իրանց խրճիթը շատ մօտ էր. վիրաւորին տարան ախտեղ պառկեցրին: Ախտեղ պառաւը կապեց նրա վէրքերը, իրեն՝ զինւորի վիրակապերով, յետոյ տաք կաթ տուց: Զինւորը հանգստացաւ: Պառաւը հարցրեց, թէ ո՞ր գնդից է, ո՞ր տեղ պատահեցին թշնամուն, կամ ի՞ր որդուն չի ճանաչում: Վիրաւորը ասաւ որ ինքը խուզարկու զինւորներից է և չի ճանաչում Սովենկօին: Պառաւը և երեսաները մի երկու անգամ էլ գնացին հիւանդանոց, հարցրին նոր

այդ տան հասցէն, որ կարողա-
նայ Ալեօշի ու Վառեայի համար
դրքեր ուղարկել, որ նրանք այդ-
քան բարի են եղել: Նրանք տւին
հասցէն:

Լուսադէմիննա հազնւեց՝ պա-
ռաւր տաք շալերով փաթաթեց
նրա վերքը, իսկ երեխաները դար-
ձեալ մի բաժակ տաք կալօ տւին:
Նա համբուրեց պառաւի ձեռքը,
գրկեց Վառեային ու Ալեօշին,
մնաս բարի ասաւ և հեռացաւ
գիշերային մթութեան մէջ, Սո-
վենկոյի գլխարկը գլխին:

— Մեզ մի լուր կը տաս ա-
ռողջութեանդ մասին. — կանչեց
պառաւը:

— Շատ բարի. — լսեց վիրա-
ւորի ձայնը և ամեն ինչ լռեց...

Առաւօտեան հիւանդանոցի պա-
հապանը եկաւ յայանեց պառա-
ւին, որ լուռաբացին ընրել են
վիրաւոր Սովենկոյին հիւանդա-
նոց: Պառաւն ու երեխաները
վաղեցին հիւանդանոց: Սովենկոն
պառկած էր երեսն ու ոտը փա-
թաթած. նա տաքութեան մէջ
զառանցում էր:

— Պառկած է ձիւների մէջ...
Արիւնը հոսում է... գլխարկը...
գլխարկը...

Նրա մօտ կանգնած էին ֆելդ-
շերն և մի սանիտար. Սովեն-
կոյի մօտ դրած էր աւստրիա-
կան գլխարկը: Պառաւ և երե-
խաները շրջապատեցին նրան,

փայփայում էին. բայց նա չէր
լսում:

— Լսեցի՞ր, գլխարկի մասին է
խօսում. — ասաւ ֆելդշերը. —
տեսնես ինչո՞ւ է վերցրել այդ
գլխարկը:

— Այո, մենք ևս չը հասկացանք,
— ասաւ սանիտարը. — երբ դը-
տանք, նա ընկած էր այդ գըլ-
խարկը գլխին: Մենք նրա տեղը
երբէք չէինք իմանայ: Ձիերի
ընտները ցած ընրինք, որ հան-
գըստանան, Սովենկոյի ձին շատ
անհանգիստ էր, խրխնջում էր,
դուրս էր վազում և խոտ չէր ու-
տում. ես հեծայ և գնացի վի-
րաւորներ որոնելու. նրա ձին
ինձ ուղիղ նրա մօտ բերաւ:

Երեխաները լսում էին և նայում
իրանց հօրը, յետոյ գլխարկին:
Պառաւ իսկոյն յիշեց գիշերւայ
վիրաւորին, որ նոյնպէս գլխարկ
չունէր, մտաբերեց, որ նա ևս
պառկած էր ձիւնի վրա, արիւ-
նահոս վէրքով:

Անցաւ մի քանի օր. Սովեն-
կոյի վէրքերը սկսեցին լաւանալ,
տաքութիւնը պակասեց, նրան
շատ խնամքով էին վերաբերում,
ամեն անգամ գալիս էին Վառեան
ու Ալեօշը, նստում հայրիկի մահ-
ճակալի մօտ: Պառաւ մայրը մի
օր խօսեց աւստրիական գլխար-
կի մասին:

— Որդի, ինչո՞ւ դու ծածկեցի՞ր
այդ աւստրիական գլխարկը, ինչ

մտքով, ճրտեղից:

— Մայրիկ, ես վերցրի եմ առաջ-
բիացի վերաւար գինւորի գլխաւ-
կը: Ես էի նրան վերաւորել, նա
էլ այս վերջերը հասցրեց ինձ.
եւ կորցրել էի իմ գլխարկը և
շատ ցուրտ էր, ես վերցրի նը-
րանը. նա գունաթափ, անշունչ
պառկած էր ձիւնի վրա: Ով գի-
տի՝ նա արդէն մեռած է: Երբ
եւ նրան թողի մենակ, ա-
րինաքամ, գունաթափ... ա-
մայի սարի լանջին... ես և նա մե-
նակ... քամին սուլում էր, կար-
ծեո հաշիւ էր պահանջում...

Ալեօշը և Վառեան փաթաթե-
ցին հօրը և ասացին.

— Նա կենդանի է:

— Ո՛վ, ո՛ւմ մասին էք խօսում —
զարմացած հարցրեց հայրը.

— Գլխաբաց գինւորի մասին,
— ասաւ Ալեօշան. — մենք, ես
ու աստա, նրան մեզ մօտ բե-
րինք, երբ եկել էինք քեզ որո-
նելու. նա գլխաբաց էր, մենք
նրան աւինք քո լգխարկը, հայրիկ:
Պառաւր գունատուեց.

— Ախ, որդիս, ես անգիտակ-
ցաբար եմ արել, ես չեմ գիտե-
ցել թէ նա մեր թշնամին էր, եւ
նրան մերոնց տեղն էի ընդունել...
նա շատ լու խօսում էր մեր
լեզուով...

Սովենկոն մտածմունքներէ
մէջն էր. յետոյ ասաւ.

— Թէև նա շատապէլ է հեռանալ
թշնամիներից, բայց ճանապարհ-
հին մեռած կը լինի... իսկ նրա
գլխարկը այստեղ...

— Ոչ, հայրիկ, նա կենդանի է,
ասաւ Վառեան.

— Ի՞նչ գիտես, ո՛վ ասաւ. — զար-
մացաւ հայրը:

— Նա վերցրեց մեր հասցէն,
և մեզ նամակ է գրել, — ասաւ
Ալեօշը և նամակը աւեց հօրը:
Սովենկոն կարգաց.

«Իմ թանգագին բարեկամներս,
եւ անվտանգ տեղ հասայ: Ձեր
տւած գլխարկը ինձ փրկեց... ոչ
ոք ինձ չէր հալածում: Յետոյ
պատահեցի մեր խուղարկու գին-
ւորներին, որոնք ինձ մեր բա-
նակը բերին:

«Ես իմ կեանքս պարտական եմ
ձեզ, Եւ թէկուզ դուք իմ թշնա-
միներն էք, բայց մայրս չի լքում
դարելու ձեզ օրհնելուց ձեր
ցոյց տւած մարդասիրութեան
համար: Իմ խոստացածս ընծանե-
րը քաղաք գնամ թէ չէ ուղար-
կելու եմ: Համբուրում եմ ձեզ
բոլորիդ:

Աւատրիացի գինւոր Յրանց:

(Փոխադր.) Մարգարիտ

Լաւ է մարմնի մի անդամից զրկել, քան կեանքից

Բնագիտական դրոյց

Թմբիկ գորտն ու Նրկարապոյն ապտեց, բարեկամը չ'երեաց: Մողեսը լաւ բարեկամներ էին: Սկսեց անհանգստանալ. «Բնչ է Գետի ամիսն, սալ քարի մօտ այդ պատահել արդեօք. գուցէ խեղ-երկուսը համարեա ամեն օր ճի գլխին մի փորձանք է եկել, հանդիպում էին իրար և քաղցր բայց լինչ փորձանք», մտածեց զրուցում: Նրանք պատմում էին Թմբիկը և սկսեց տեսակ տեսակ իրենց գլխով անցած դարձածք. փորձանքներ երևակայել: «Նրեի պատմում էին, թէ ինչպէս են մի քար է ընկել խեղճի վրա և մի ջատներ բռնել և թէ ինչպէս ջարդել գլուխը: Ձէ, այդ չի կա- են պաշտպանել թշնամիներից, պատմում էին նաև իրենց բա- րեկամների ու ծանօթների կեանքից հետաքրքրական գէպեր: Նրանց զրոյցը բաւական երկար էր տևում և ամեն անգամ, երբ պէտք է բաժանէին իրարից, խօսք էին տալիս, որ հեռեւեալ օրը կրկին նոյն տեղը իրար հան- դիպեն:

Այսպէս շարունակեց ամբողջ մի ամիս: Մի անգամ Թմբիկը դնաց սալ քարի մօտ իբր բարե- կամին ահանելու, բայց ապտեց, ինչպէս ասում էին: Այս արգէն բոլորովին անհաւատալի թւաց նրան, չէ որ Նրկարապոյնը շատ առօրէ ու առ- ռօղ էր: Ձէ, անպատեհաւ նա

Թշրամիներէ ձեռքն է ընկել, ուրիշ բան չի կարող լինել: Բայց ի՞նչ թշնամու. երկի ագռաւի, բաղէի, բաղի, բայց գուցէ և օձի: Օձի մասին մտածեց թէ չէ, մի աքաղաղ անցաւ Թմբիկի մարմնով:

Նա պատկերացրեց օձի ամբողջ մարմնը, ահաբեկող աչքերը, նրա գալարումները: Երկիւղը պատեց նրան: Նրան թւաց թէ, ահա որտեղից որ է օձը պիտի կանգնի իր առաջ: Նա մինչև անգամ խշխշոց լսեց իր շուրջը, տեսաւ նոյնիսկ մի ինչ որ բան օձին շատ նման: Ոտքերը դողացին, ուզեց փախչել, բայց չը կարողացաւ. մնաց ստոած մի քանի րոպէ, սակայն օձը չերևաց ու չերևաց. նա սկսեց հետզհետէ սիրտ առնել, զոդն անցաւ և մոռանալով իր Երկարապոչին՝ փախաւ այդ տեղից: Բայց երկիւղի ազդեցութիւնը գեռ երկար ժամանակ մնաց: Ճիշտ է, նա աշխատում էր իրեն սիրտ տալ, բայց այդ չէր աշտղում նրան: Հէնց որ ուզում էր յիշել Երկարապոչին, իսկոյն օձի ահաբեկու պատկերը կանգնում էր նրա առաջ: Այժմ նա բոլորովին համոզւած էր, որ իր բարեկամը չըկայ այլևս: Նա շատ էր ընկրճւել. մոռացել էր նոյնիսկ քաղցը, էլ չէին հետաքրքրում նրան ոչ մօտից անցնող թիթեռներն և ոչ

էլ այս ու այն կողմը անզգուշօրէն թռվոացող ճանճերը: Այդ վիճակի մէջ նստած էր, յանկարծ լսեց, որ մէկը իրեն կանչում է: Այդ ձայնը երկարապոչի ձայնն էր: Թմբիկը չէր հաւատում իր ականջներին: Բայց այդ երազ չէր: Ինչ յետոյ երկարապոչը կանգնած էր արդէն նրա առաջ: Թմբիկը չուած աչքերով դիտեց նրան սաքից մինչև գլուխը:

— Օ՛, այս ի՞նչ եմ տեսնում, երկարապոչ, հապա պոչդ ուր է, այն դեղեցիկ երկարուկ պոչդ:

— Դիտիս մի փորձանք է ելել, Թմբիկ. այսպէս էլ որ պըրծել եմ, շատ շնորհակալ եմ

— Ի՞նչ փորձանք, երեւօ.օ.օ.— ուզեց օձ արտասանել, բայց չը կարողացաւ, ուստի խօսքը փոխելով, ասաց, — երևի քար է ընկել վրադ, չէ՞:

— Ի՞նչ քար, ի՞նչ բան: Նստած էի ճանապարհի կողքին, տեսնեմ հեռում մի ագռաւ է ման գալիս. առաջի ինքս ինձ. «տես անպիտանին, երևի ինձ է փնտռում, բայց ի՞նչ կը գտնի»: Այսպէս մը աածում էի, մէկ էլ գլուխս քիչ միւս կողմը դարձրի, տեսայ մի ուրիշ ագռաւ ինձ է մօտենում: Պիտի ասեմ, որ ես ագռաւներից այնքան էլ չեմ վախենում, բայց այս անգամ, չը դիտեմ ինչու, երկիւղը պատեց ինձ, սկսեցի

փախչել, բայց ոչ այնքան արագ. մէկ էլ ուր որ գնում էի, թագնւելու տեղ չէի գտնում, իսկ ագռաւն եկել հասել էր արդէն ինձ և անա պէտք է բռնէր, մէկ էլ բախտիցս նկատեցի մի ճեղք, մտայ մէջը:

— Յետոյ, — անհամբերութեամբ հարցրեց Թմբիկը:

— Յետոյ, մինչև ամբողջ մարմինս ներս չլըքաշէի ճեղքի մէջ, ագռաւը բռնեց պոչիցս, կտուցի արանքում պինգ սեղմեց և սկսեց քաշել: Ես էլ պոչս թողեցի նրա կտուցում, ու մտայ ճեղքի խորքը: Եւ անա, ինչպէս տեսնում ես, այժմ առանց պոչի եմ:

— Է՛հ, ինչ անենք առանց պոչի ես. մենք որ պոչ չունինք, չենք ապրում:

— Ձէ, Թմբիկ, ձեր բանը ուրիշ է. պոչ չունեք, բայց դրա փոխարէն ուրիշ բան ունեք: Այ, այդ ձեր ոտքերը, մանաւանդ ետևինները, որ այնքան մեծ ու ուժեղ են, ամեն բան արժեն. դուք, դրանց շնորհիւ շահագին ցատկումներ էք գործում, էլ չեմ առում այն, որ ջրի մէջ, դրանց շնորհիւ հրաշալի լողում էք:

— Բայց պոչը ինչ կապ ունի ոտքերի հետ, որ այդքան նախանձեցիր մեզ:

— Ինչ կապ ունի. մեծ կապ, մեր պոչը մեզ համար ոտքերի տեղ է ծառայում,

— Ինչպէս, — զարմացած հարցրեց Թմբիկը:

— Հէնց այնպէս. մենք շարժւում ենք զխաւորապէս մեր պոչի օգնութեամբ: Մեր ոտքերը օգնում են մեզ ժայռերի, խոտերի, ծառերի վրա մագլցելիս, չէ որ նրանց վրա ունենք սուր-սուր ճանկեր: Իսկ երբ պէտք է առաջ շարժւել կամ ցատկել, այդ դէպքում արդէն մեծ մասամբ պոչի օգնութեան ենք դիմում: Մենք նրան աջ ու ձախ ենք ծռում, կամ, ինչպէս ասում են, դալարում ենք, ճիշտ այնպէս, ինչպէս օձն է գալարում:

Այստեղ Թմբիկը գիւտ անողի նման բացականչեց: «Կընշանակի, դու դրա համար ես գնալու ժամանակ պոչդ այս ու այն կողմ ծռում, ես, ճիշտն ասած, այնպէս էի կարծում, թէ դու նաղ ես անում, կոտորւում: Եթէ այդպէս է, ուրեմն շատ ցաւալի է:

— Կը հաւատաս, Թմբիկ, եթէ ասեմ, որ պոչս այնպէս դառնալուց յետոյ, ոչ մի բան չեմ՝ կարողացել բռնել, ոչ թիթեռ, ոչ ճանձ. մինչև մօտենում եմ նըրանք փախչում են: Իսկ ցատկել լսօ չեմ կարողանում, որովհետեւ առաջ ցատկելու համար, պոչս փոքր ինչ բարձրացնում էի ու գետնին դարկում. մի բան, որ այժմ անել չեմ կարող:

— Բայց պէտք չէ յուսահա-
ւել, — ասաց Թմբուկը և ուզում
էր ուրիշ միտքարական խօսքեր
ասել, սակայն Նրկաբապոյնը նրա
խօսքը կտրեց.

— Յուսահատելու մասին
խօսք չի կարող լինիլ։ Սա մի
ժամանակաւոր բան է։ Շուտով
ես կրկին նոյնը կը լինեմ։ Ծա-
նօթներինցս մի քանիսն ևս զուրկ
են պոչից ինձ նման։ Նրանցից
մէկը շատ չարածձի էր. հանդի-
պելիս շարունակ խրատներ էի
տալիս, որ խելօք մնայ, զգոյշ
կենայ, բայց ոչինչ չէր օգնում.
որտեղ վտանգ, այնտեղ էր լի-
նում և նա։ Մի օր էլ տեսայ
նրան առանց պոչի, շատ ուրա-
խացայ, ասացի՝ տեղն է, այժմ
արդէն խելքի կը գաս։ Եւ ի՞նչ,
հակառակի պէս այսօր, այս դը-
րովեամբ հանդիպեցի նրան.
աշխատեցի, ի հարկէ, այնպէս
անել, որ նա պոչատու թիւնս չը
նկատի, չեղաւ, անպիտանը տե-
սաւ և սկսեց քահ, քահ ծիծա-
ղել ու ասել. «Նը, այդ ի՞նչ պէս
է, ուրիշներին էիր խրատ տա-
լիս, այժմ էլ ես քեզ խրատեմ»։
Այսպիսի խօսքեր լսելուց յետոյ
պոչիս հետ պատահած դէպքը
մոռանում եմ և զայրանում այդ
յիմարների վրա, որ չեն հառկա-
նում, թէ ոտ ուղղակի մի փոր-
ձանք է, ուրիշ ոչինչ։ Բայց թող
մի պոչս երկաթի, ես կիմանամ

արդէն, թէ ինչ կանեմ։

— Ի՞նչ պէս, պոչդ պիտի կըր-
կին երկարի, — հարցրեց Թմբու-
կը։ — Այդ շատ լաւ է, գորտերիս
մօտ այդպէս չէ, ինչ որ կտրւեց,
կտրւեց ու վերջացաւ։ Եթէ պա-
տահում է, օրինակ, որ մեր ռաբը
կամ հէնց մի մատը կտրւում է,
էլ նորի երես տեսնելու յայտ
չենք կարող ունենալ։ Բայց ինձ
էն ասա, պոչդ որ կտրւեց, շատ
ցաւ պատճառեց, կամ շատ ա-
րիւն գնաց։

Այստեղ Նրկաբապոյն նկատեց,
որ Թմբուկը մողէսների պոչի
մասին շատ քիչ բան գիտէ, ուս-
տի սկսեց մանրամասն տեղեկա-
ւորւնքներ տալ իրենց պոչի մասին։

— Մեր պոչը, ճիշտ է, Թմբու-
կի, ուրիշ կենդանիների պոչի
պէս բաղկացած է փոքրիկ-փոք-
րիկ ոսկորներից, որոնց ողներ են
առում, սակայն այդ ողները բա-
լորը միմեանց նման չեն։ Պոչի
հիմքում, հէնց այնտեղ, որտեղից
պոչս կտրւած է, կայ մի ող, օրը
մէջտեղից բաժանւած է երկու
մասի. հէնց այդտեղ մեր միտն
էլ ուրիշ կազմութիւն ունի. և
անա երբ մեր պոչի ծայրին կամ
միւս մասերին մի սուր բռն է
դիպչում, օրինակ, երբ մի փուղ
է մտնում նրա մէջ կամ մի կեն-
դանի իր առատիներով կծւում և կամ
մի թռչուն իր կռուցով բռնում է
նրան ու հաւաք տալիս այնպէս,

պ մենք ցաւ ենք զգում, իսկոյն պոչը յիշածն ողի մօտից կտրուում է, և կտրուում է այնպէս, որ նրա մի կէտը մնում է կտրուած պոչի վրա, իսկ միւս կէտը՝ մարմնի վրա:

— Բայց հետաքրքրական է իմանալ, այդ բանը կատարուում է ձեռք կամ քոյկ թէ ոչ:

— Ոչ, մեր կամքը այդտեղ ոչ մի նշանակութիւն չունի: Գլխաւորն այդտեղ այն է, որ մենք ցաւ զգանք: Ճաւ զգացինք թէ չէ, նա կտրուում է, իսկ առանց ցաւի ինչքան էլ կամենանք, որ նա կտրուի, չի կտրուի: Քեզ պատմեմ աչքովս տեսած մի դէպք: Մի անգամ մի քարի մօտ տեսայ մի մողէս, որի պոչը կտրծեա թէ կպած լինէր քարից: Խնչքան խեղճը աշխատում էր պոկ գալ, չէր կարողանում: Եւ գիտեմ ինչու: Մարդիկ բռնել էին այդ խեղճին, պոչին կպցրել մի լաթի կտոր և վերջինս էլ պինդ կապել էին քարից ու գրնացել: Թէ ինչու, այդ էլ նրանց գիտնալիքն է: Խեղճը պոչը դէս էր ձիգ տալիս, դէն էր ձիգ տալիս, ազատուել չէր կարողանում: Մի քանի մողէսներ հաւաքուել էինք նրա շուրջը և ուզում էինք օգնել նրան, բայց ինչպէս, չէր գիտէինք: Որտեղից որ, վրա հասաւ մի շատ փորձաւոր մողէս ու սասաց, «Ինչ էք շարել, կծեցէք

պոչի ծայրից և նա կազատուի»: Այդպէս էլ արինք, պոչը իսկոյն կտրուեց և խեղճը ազատուեց իր կապանքից:

— Դէհ այժմ պատասխանիր իմ միւս հարցին. արիւն շատ գնաց, թէ ոչ:

— Ոչ մի կաթիլ և մենք այդ ժամանակ ցաւ էլ չենք զգում:

— Հրաշալի բան է, ոչ ցաւ էք զգում, ոչ արիւն է գնում, բայց որ գլխաւորն է, ազատուում էք դրանով թշնամուց: Եթէ այդպէս չը լինէր, ամբողջովին ազոաւի բաժին դարձած կը լինէիր. այնպէս չէ:

— Անշուշտ, ոչ միայն ազոաւից, այլ և միւս թշնամիներից էլ մենք յաճախ այդպէս ենք ազատուում, եթէ միայն թշնամին բռնում է մեր պոչից:

— Օձից նոյնպէս, — հարցրեց Թմբկիկը ահաբեկւած:

— Այո, օձից ևս. երբ նա հասնում է մեր ետեւից և բռնում պոչից, այն ժամանակ մեր պոչը կտրուում, մնում է նրա բերնում, իսկ մենք փախչում ենք և մագլցելով՝ բարձրանում ժայռի գլուխը, իսկ նա մնում է ցածրում, որովհետեւ ողորկ ժայռի լանջով բարձրանալ չի կարողանում:

— Ա՛խ, երանի թէ մենք էլ ունենայինք այդպիսի մի յարմարութիւն, — ասաց Թմբկիկը և խորը մտածմունքի մէջ ընկաւ: Նիկ. Սարգսեան

Նեայօ-Նեայօ

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԵՐԸ

1. Վարդուհի
2. Զարուհի
3. Վերգինէ
4. Բերսաբէ
5. Վարսենիկ
6. Դժխոյ
7. Տաճատ
8. Բենեամին
9. Հայկ
10. Եղիշ
11. Մանուկ

10-ից մինչև 12-13 տարեկան երեխաներ են

9 տարեկան,

Վարդուհու եղբայր ու Զարուհու հօրաքրոջ որդին:

Տեսարանը ներկայացնում է գիւղական մի կալ. Հիւսիսային կողմ՝ գերեզմանոցն է, մի գեղատեսիլ բլրալանջին փռած, առաջն էլ եկեղեցին: Արեւելեան կողմից՝ առուն է վազում: Աուի ասիւրներ ծառագարդ են: Գարուն է, շրջապատը զոյնզգոյն ծաղիկներով պսնել է ու կանաչել:

ՏԵՍԻՆ Ա.

Վարագոյրը երբ ըացում է, Զարուհին եւ Վարդուհին նստած կալի մէջտեղ, իրենց առաջ հաւաքած ծաղիկներից փունջեր են կազմում ու հետն էլ անհուն պնդութեամբ: Մի քիչ յետոյ գալիս է Մանուկը զաղտագողի եւ մլատում:

Մանուկ. — Նեայօ...

Վարդուհի. — Մանուկ, ինչ է, կարծում ես չը գիտենք, դուն ես էլի:

Մանուկ. — (Զրքջալով մօտենում է նրանց) Աղջի, Գրողը տանի ձեզ, այդ ինչ էք շինում, այս առաւօտեան՝ այդպէս վաղ-վաղ: Ո՛հ, ծաղիկփունջ էք կազմում. ինձ էլ չէք տայ: Այ թէ չը տաք, էլ «Նեայօ-Նեայօ» կը տեսնէք որ:

Զարուհի. — Կը տանք, Մանուկ ջան, ինչու չենք տալ, այ, այս գեղեցիկ փունջը հէնց քեզ համար ենք պատրաստել:

(Վերցնում է մի սիրուն փունջ եւ տալիս Մանուկին):

Մանուկ. — (Ուրախանալով) Զան, Զան, ինչ լաւն է (Հոտ է քաշում), օ՛հ, ինչ անուշ բուրում է: Էս լաւ եղաւ, կը պահեմ ու հէնց վաղը պարսն Հրանդին կը տանեմ: Նա այնպէս սիրում է ինձ Միշտ էլ ծաղիկներ է ուզում ինձանից: Գիտէ՞ք՝ նա ինձ ասում է՝ «ձեր գիւղի ծաղիկները լաւն են, ինչո՞ւ ինձ համար մի քիչ չես բերում»:

(Գալիս են միա քոյրը երեխաները խմբովին երգելով)

ՏԵՍԻՆ Բ.

Մի քանիսը. — Մեզ էլ, մեզ էլ ծաղիկփունջ: (Վազում են դէպի ծաղիկները):

Վարդուհի. — (Ղիմաղբում է) Զէ, չէ, հէնց ապրէք, քիչ համբերեցէք, բոլորիդ էլ կը լինի: Այ այս բոպէիս: (Վերցնում է ծաղ-

կեփունջեր եւ բաժանում), էս քեզի, էս քեզի, էս քեզի... էս էլ քեզի, պրծանք: Դէ, հիմա սկսենք մի խաղ խաղալ, ժամանակն անցնում է:

Չարդուհի.— Էլ ի՞նչ մի խաղ: «Նեայօ նեայօ» էլի. հէնց ինքը՝ «Նեայօ նեայօ»-ն էլ էստեղ է:

Բոլորը.— Այո, այո, «Նեայօ-նեայօ» ենք ուզում:

Վարդուհի.— Ուրեմն սկսենք: Ո՞վ է խիլ* բռնում: Վերջնում ձեռքն որ մնայ խիլը, նա կը լինի տանտիկին, իսկ մնացածները՝ կովեր:

Բենեամին.— Ես, ես եմ խիլ բռնում:

Հայկ.— Դէ բռնիր, ես էլ հանեմ: (Հայկը մօտենում է, մի մատով մէկ՝ մի բութին, մէկ՝ միւս բութին խփում է ուստով հետեւեալը բառ առ բառ):

«Անխա բախխ»,

«հաւատամ»

«Սուրբ Սարգիս».

«խիլ հան»,

«դիր Թաթիս»:

Երբ մատը խփում է այն բութի վրա, որ միաժամանակ աւտում է «թաթիս», Բենեամինը րաց է անում բութը. եթէ խիլը դրանումն է լինում, արդէն ժամանակ Հայկն է բռնում խիլը եր ձեռքում եւ մի ուրիշն է գալիս նորի բանը կրկնում. եթէ ոչ, Հայկն է դուրս ընկնում՝ ազատւում եւ նրան փոխարինում է մի ուրիշը: Այսպէս բոլորն էլ փորձում են իրենց բախտը եւ վերջ ի վերջոյ խիլը մնում է Վարդուհու

ձեռքում:)

Բոլորը.— (ծափ տալով) Վարդուհին, Վարդուհին եղաւ տանտիկին:

Վարդուհի.— Լաւ, լաւ, մի խանգարէք. շուտ մի շրջանակ կազմեցէք իմ շուրջ: Իսկ դու, Մանուկ, վաղ մոռացայ, «Նեայօ-նեայօ», դուն էլ շրջանակից դուրս կաց:

Շրջանակ կազմելուց յետոյ մօտենում է «կովերից» մէկն ու մէկին եւ սկսում կլծել: Իւրաքանչիւր «կովի» կովկիթը նրա գլխարկն է: Այդ միջոցին «Նեայօ-նեայօն» գալիս կանգնում է նրա մօտ եւ մ'լաւում, իր կաթն է ուզում:)

Մանուկը.— Նեայօ-նեայօ.

Վարդուհի.— Ո՞ւմ կատուն ես:

Մանուկ.— Աղա-բէկուն.

Վարդուհի.— Ի՞նչ ես ուզում.

Մանուկ.— Կաթ ու մածոն.

Վարդուհի.— Ո՞ւմն ես տանում.

Մանուկ.— Իմ ձագերուն.

Վարդուհի.— Ո՞ւր են նրանք.

Մանուկ.— Դրեցի-դար:

Վարդուհի.— Առ ու կորի: (Կովկիթից մի բութ կաթ ածում է փետոյի երկու բութն մէջ: Փետոն մը լանելով-փշփշալով եւ «նեամ-նեամ» ուտելով հեռանում է: Մընացած կաթը դնում է կթող կովի գլխին կովկիթով եւ ինքն անցնում մի ուրիշին կլծելու: Նորից գալիս է փխօն, վերեւի խօսակցութիւնն ու գործողութիւնը կրկնւում է: Այսպէս բոլորն էլ կլծելուց եւ ամեն մէկի գլխին կովկիթը դնելուց յետոյ դառնում է նրանց, Վարդուհի.— (Չանգակների ծայ-

„ՆՈՒՆՆԵՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻՆ“ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՑԻԱԾ Է 1916-17 Թ. ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ
(1916 դեկտեմբերից մինչև 1917 մայիսը)

Հ Ա Ս Կ Ե Ր

(ՏԱՄՆԵՒՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

մանկական պատկերազարդ տետրի

մեծական աշխատակցութեամբ ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ և ԱԹ.
ԽՆԿՈՅԵԱՆԻ

Հոյս է տեսնելու ՎԵՑ համար և ՎԵՑ յաւելւած:

**ՏԵԻԵԼԻԱԺՆԵՐԸ լինելու են՝ ՊՍԿԵՐԱԶԱՐԴ ՀԵ-
ՔԻԱԹ, ՊՍԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊՍՄԻԱԾՔ, ԲՆԱԳԻՏԱԿԱՆ
ԶՐՈՅՑ, ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՎԷՊԻԿՆԵՐ, ՄԱՆԿԱԿԱՆՊԻ ԼՍ**

Բաժնեգինն է հանապարհաժախտով
(Յաւելւածներով)

Վեց համարի—3 ա.

Պարսկաստանում—3 ա.

Իւրաք. համարի— 50 հ.

Արտասահմանում—6 ֆր.

1906 թ. յունւարից մինչև 1915 վերջը 27 ա.

իսկ առանց յաւելւածների 18 ա. 50 հ.

Ապառիկ բաժանորդագրութիւն չի ընդունում
Խաբազիւր Աս. Լիսիցեան

Խմբագրութեան հասցեն՝ Թիֆլիս, Սերգէյեան փողոց, 20.
Тифлиς, Редакция журнала Аскеръ. Тифлиς, (Caucase) Rédaction du
journal. «Askera».

Թիֆլիսում կարելի է գրել «Գիր» և «Գուտնըրերգ»
գրախանութներում, Բագուում՝ Բ. Հ. Կուլաուրական Միու-
թեան գրասենեակում, և կայսրութեան այլ տեղերում,
ԲՈՂՈՐ ՓՈՍՏԱՏՆԵՐՈՒՄ

Թեհրանում պ. Գարազաշի մօտ: